

Strategic Planning of Water Tourism Development in Khuzestan (with Emphasis on Water Structures)

Houshang Moradi^{1*}, Mehdi Zainivand², Seyed Mohammad Ali Mousavi Alizadeh³

1. PhD in geography and urban planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

2. Assistant Professor Hydraulic Structures College of water science engineering Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

3. Master of hydraulic structures, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Received Date: 24 September 2024 Accepted Date: 28 November 2024

Abstract

Background and Aim: Tourism is one of the most important factors affecting the economic growth and development of contemporary societies. Tourism has been defined as a tool for marginal economic mobility, promotion, and development through the creation of employment and income, which has been greatly expanded during the past few decades. One of the most attractive branches of the tourism industry that has received more attention in recent years is water tourism.

Methods and Material: The purpose of this study is to investigate, feasibility and partially realize the vision of tourism development and to provide macro strategies and find the potential of water structures for the development of water tourism. The present type of research is applied in terms of purpose and in terms of nature and method, it is a survey based on field studies (questionnaire). The statistical population of this research includes 376 university managers and experts in the fields of tourism, water science, and urban planning, who were selected using the purposeful sampling method. For scientific analysis, the combined model of SWOT strategic analysis and the T-test in SPSS software has been used. the results obtained from the analysis of information show that in the current situation, the greatest possibility of realization is related to environmental and socio-economic indicators; The research findings show a positive and meaningful relationship between water tourism and sustainable development of the studied area; as with a significance level of 0.000 and 99% confidence; In order and on average, environmental (3.1), socio-cultural (2.9) and economic (2.9) indicators have the most positive and favorable impact, but hydraulic indicators (2.8) have the least impact. Has had the effect.

Results and Discussion: The results obtained are based on the SWAT strategic model, which includes internal factors; strengths and weaknesses, and external factors; opportunities, and threats. According to the scoring of the items in the research, the total score of internal factors is 2.83 (strengths 1.023 and weaknesses 1.81) and external factors 3.03 (opportunities 1.35 and threats 1.68). Therefore, the best strategy for realizing the water tourism model in the study area is the aggressive strategy of SO or strengthening and using external opportunities with a focus on strengths. The findings of this research can be used to design development policies and expand planning for the future of Khuzestan province; and help to compile the executive guidelines for tourism and recreational activities in the field of water resources and water facilities notified by the Ministry of Energy to the relevant executive body.

Key words: Water Tourism, Sustainable Development, Water Structures, SWOT Model, Khuzestan.x

Corresponding Author Email: M.hoshang2014@yahoo.com

Cite this article: Moradi, H., Zeinivand, M., & Mousavi Alizadeh, S. M. A. (2024). Strategic Planning of Water Tourism Development in Khuzestan (with Emphasis on Water Structures). Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS), 5(4), 100-114.

برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری آبی در خوزستان (با تأکید بر سازه‌های آبی)

هوشنگ مرادی^{۱*}، مهدی زینی وند^۲، سید محمد علی موسوی علیزاده^۳

۱. دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

۲. استادیار گروه سازه‌های آبی، دانشکده مهندسی آب و محیط‌زیست، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

۳. کارشناسی ارشد سازه‌های آبی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۸

چکیده

زمینه و هدف: گردشگری یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی و توسعه جوامع معاصر است. گردشگری را ابزاری برای تحرک اقتصاد حاشیه‌ای، ترویج و توسعه از طریق ایجاد اشتغال و درآمد تعریف کرده‌اند که در طول چند دهه گذشته به شدت گسترش یافته است. یکی از جذاب‌ترین شاخه‌های صنعت گردشگری که در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه قرار گرفته، گردشگری آبی است.

روش بررسی: هدف این مطالعه بررسی، امکان‌سنجی و تحقق بخشی چشم‌انداز توسعه گردشگری و ارائه راهبردهای کلان و پتانسیل‌یابی سازه‌های آبی جهت توسعه گردشگری آبی است. نوع تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، پیمایشی مبتنی بر مطالعات میدانی (پرسشنامه‌ای) است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۷۶ نفر از مدیران و متخصصین دانشگاهی در حوزه گردشگری، علوم آب و برنامه‌ریزی شهری است که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. برای تحلیل علمی از مدل ترکیبی تحلیل استراتژیک SWOT و همچنین آزمون آماری T در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد که در وضع موجود بیشترین امکان تحقق‌پذیری مربوط به شاخص‌های زیست‌محیطی و اجتماعی-اقتصادی است؛ یافته‌های پژوهش بیانگر رابطه مثبت و معنادار بین گردشگری آبی و توسعه پایدار منطقه مورد مطالعه است؛ چنانکه با سطح معناداری ۰/۰۰۰ و اطمینان ۹۹ درصد؛ به ترتیب و به‌طور میانگین در شاخص‌های زیست‌محیطی (۳/۱)، اجتماعی-فرهنگی (۲/۹) و اقتصادی (۲/۹) بیشترین تأثیر مثبت و مطلوب، اما در بُعد شاخص‌های هیدرولیکی (۲/۸) کمترین تأثیر را داشته است. نتایج به دست آمده بر مبنای مدل استراتژیک سوات که عوامل داخلی؛ نقاط قوت و ضعف و عوامل خارجی؛ فرصت‌ها و تهدیدها می‌باشد، با توجه به امتیازبندی گویه‌های موجود در تحقیق مجموع امتیاز عوامل داخلی ۲/۸۳ (قوت‌ها ۱/۰۲۳ و ضعف‌ها ۱/۸۱) و عوامل خارجی ۳/۰۳ (فرصت‌ها ۱/۳۵ و تهدیدها ۱/۶۸) به دست آمده است؛ بنابراین بهترین استراتژی و راهبرد تحقق الگوی گردشگری آبی در منطقه مورد مطالعه، راهبرد تهاجمی SO یا تقویت و استفاده از فرصت‌های بیرونی با تمرکز بر نقاط قوت می‌باشد. یافته‌ها این پژوهش می‌تواند برای طراحی سیاست‌های توسعه و گسترش برنامه‌ریزی در آینده استان خوزستان استفاده شود؛ و به تدوین شیوه‌نامه اجرایی فعالیت‌های گردشگری و تفریحی در زمینه منابع آب و تأسیسات آبی ابلاغ شده از سوی وزارت نیرو به دستگاه اجرایی مرتبط کمک کند.

کلیدواژه‌ها: گردشگری آبی، پایداری توسعه، سازه‌های آبی، مدل SWOT، خوزستان.

^۱ - نویسنده مسئول: M.hoshang2014@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: مرادی، هوشنگ، زینی وند، مهدی، موسوی علیزاده، سید محمد علی. (۱۴۰۳). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری آبی در خوزستان (با تأکید بر سازه‌های آبی). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۵(۴)، ۱۰۰-۱۱۴.

مقدمه و بیان مسأله

گردشگری امروزه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و پویاترین فعالیت‌ها در جهان مطرح است. این امر به‌گونه‌ای است که شمار گردشگران خارجی و داخلی و میزان درآمدزایی آن در سطح جهانی پیوسته در حال افزایش است. در حال حاضر عواملی چون رشد جمعیت، افزایش شهرنشینی و مشکلات زندگی شهری و رشد ارتباطات و فناوری و رشد و توسعه حمل‌ونقل و افزایش اوقات فراغت و همچنین افزایش درآمد‌ها، همه و همه زمینه را برای سیروسفر و گردشگری افراد فراهم نموده است. گردشگری در اشکال مختلفی انجام می‌شود. گردشگری در چند دهه اخیراً رشد قابل توجهی داشته است و باوجود انواع مختلف درگیرها داخلی و بین‌المللی، آشفستگی اقتصادی در نقاط مختلف جهان، گردشگری به یکی از بزرگ‌ترین صنایع در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه تبدیل شده است (Paramati, et al. 2017).

گردشگری که یک نوع آن اکوتوریسم است، با شروع قرن بیست و یکم به دلیل وجود زیرساخت‌های اقتصادی، بهداشتی، امنیتی و ارتباطی، به یکی از صنایع برتر دنیا تبدیل شده است. تعداد افرادی که در سطح جهانی در این صنعت فعالیت دارند در حال افزایش است. شواهد نشان می‌دهد گردشگری در قرن بیست و یکم همچنان افزایش خواهد یافت (Briandana, et al., 2018).

در بسیاری از کشورهای جهان، سرمایه‌گذاران با خرید کشتی‌های ارزان‌قیمت و برگزاری تورهای گردشگری لوکس، درآمد هنگفتی نصیب خود می‌کنند، درحالی‌که بعضاً فاقد جاذبه‌ی دریایی خاص و یا حتی دریا می‌باشند. باین‌حال موانعی بر سر راه توسعه گردشگری آبی وجود دارد که از آن میان می‌توان به موانع دولتی (دهقان فرد و همکاران: ۱۳۹۶)، نارسایی امکانات و خدمات رفاهی، موانع آموزشی و تحقیقاتی (سنگدل و همکاران، ۱۳۹۵)، موانع اقتصادی (محسنی و همکاران، ۱۳۸۸)، زیرساخت‌ها و زیربنای فیزیکی (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۱)، موانع مدیریتی و سازمانی (موسایی همکاران، ۱۳۹۱)، عدم توجه به توسعه منابع انسانی در صنعت گردشگری آبی، موانع فرهنگی و اجتماعی (مدهوشی و همکاران، ۱۳۸۲)، موانع شبکه‌های اجتماعی و موانع موجود در بازار اشاره نمود. (داروجی همکاران، ۱۳۹۵) صنعت گردشگری در قرن بیست و یکم به‌عنوان پول‌سازترین و پاک‌ترین صنعت در بهره‌برداری از منابع طبیعی محسوب می‌گردد (فرزین و همکاران، ۱۳۹۲).

گردشگری به‌طور کلی در دهه گذشته در اتحادیه اروپا حدود ۱۰ درصد کل تولید ناخالص داخلی را فراهم می‌کند. به‌عنوان مثال در سال ۲۰۱۳، این تولید معادل ۱/۶ تریلیون، شغل ۱۱/۴ میلیون نفر بود. یکی از انواع گردشگری که در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه قرار گرفت، گردشگری آبی است. در مکان‌هایی که در آن منابع آب فراوانی وجود دارد از نظر محصولات و تجربیات، تنوع زیادی را ارائه می‌دهند. برخی از این تجربیات جدید هستند مانند هتل‌های شناور که تعامل فیزیکی و بصری با آن انجام می‌شود. سایر تجربیات، احیای ایده‌های سنتی و باستانی است مانند استفاده از آب‌های معدنی است که خواص آن‌ها می‌تواند سلامت جسمی فرد را ارتقا بخشد. گردشگری دریایی و ساحلی موجب اشتغال بیش از ۳/۲ میلیون نفر در اروپا شده است، ۱۸۳ میلیارد یورو به تولید ناخالص داخلی افزوده و بیش از یک‌سوم اقتصاد دریایی را شامل می‌شود در این میان ۵۱ درصد ظرفیت تخت در هتل‌های در سراسر اروپا در مناطق با مرز دریای متمرکز شده است.

با توجه به وجود آثار باستانی فراوان در شهر شوشتر و نیز عبور رودخانه کارون از وسط این شهر، آسیاب‌ها و تأسیسات سازه‌های آبی که از شهرت جهانی برخوردار هستند و در مجموع محیط‌های مناسب گردشگری سالانه تعداد زیادی از گردشگران شهری از این شهر بازدید می‌کنند و در شهر گتوند، با وجود سد بزرگ و تنظیمی گر چه آسیب‌های زیست‌محیطی دارد اما کارشناسان معتقدند این سد سیل‌های زیادی را مهار کرده است و طبیعت پشت سد نیز یکی از مناطق بکر استان خوزستان محسوب می‌شود و دریاچه پشت این سد در کنار کوه‌های زاگرس بسیار چشم‌نواز است. به دلیل وجود رودخانه‌های زیادی در خوزستان مانند کارون، دز، کرخه و سدهای متعدد و باتلاق‌های و هورها و تالاب‌های همچون هور العظیم و جذابیت‌های طبیعی و دست‌ساخته مرتبط به منابع عظیم آبی در استان خوزستان، سازمان آب و برق خوزستان به‌عنوان متولی آب‌های سطحی وزیر زمینی در انجام مطالعات و برنامه‌ریزی منابع آبی احداث سدهای مخزنی انحرافی و تنظیمی شبکه‌های آبیاری و زهکشی، نیروهای برق آبی، به‌قدر داشته‌های خود نسبت به توسعه گردشگری آبی، تلاش کرده و دلایل زیادی را در پیگیری این امر مهم در کنار مأموریت‌های اصلی خود ذکر نمود که اهم آن لزوم توجه به افزایش تولید ناخالص ملی و سهم درآمد استان جهت متنوع سازی اقتصاد و رهایی از اقتصاد تک‌پایه‌ای نفتی ایجاد

اشتغال برای ساکنان محلی ایجاد جریانی از سرمایه انسان فرهنگ واکنش متقابل میان آن‌ها در پاسخگویی به تقاضاهای فرهنگی در استان می‌باشد که در راستای لزوم زمینه‌سازی برای استفاده از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی و دست‌ساخته موجود تهیه و اجرای سند راهبردی و یکپارچه توسعه گردشگری آبی در قلمرو سدهای مخزنی استان در جهت توسعه پایدار گردشگری در ابعاد مختلف اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت. هدف اصلی از انجام این پژوهش، بررسی تأثیر سازه‌های آبی شهرستان‌های شوشتر و گتوند بر توسعه گردشگری آبی استان خوزستان و همچنین شناسایی عوامل مؤثر در جذب گردشگری آبی و تدوین راهبردهای همه جانبه در جهت توسعه پایدار منطقه است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

با تأکید بر ضرورت انجام طرح جهت رفع نیازها و چالش‌های صنعت آب کشور و همچنین وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی و به علت محدودیت منابع آب‌های سطحی، مشاهده می‌شود ارزش تفریحی آب شامل منافع دریافتی از کسانی است که آب و خواصش را برای استفاده دیگران دست‌نخورده باقی می‌گذارند. می‌توان به جرأت گفت، تاکنون بررسی تأثیر سازه‌های آبی در توسعه گردشگری و بررسی میزان تأثیر هر کدام از پارامترهای مرتبط در استان خوزستان مورد بررسی قرار نگرفته است. همچنین توسعه گردشگری آبی سبب افزایش اشتغال مردم منطقه و نیز خشک شدن تالاب‌ها و نیز رودخانه با خود فقر و تنگدستی به ارمغان خواهد آورد و مردم هم به مهاجرت به شهرها فکر خواهند کرد. همان‌طور در سالیان اخیر شاهد مهاجرت گسترده به سمت شهرهای بزرگ و گسترش حاشیه‌نشینی بوده‌ایم. گردشگری به عنوان عنصر اصلی جهانگردی با ورود خود به یک کشور موجب اشتغال ارزآوری و همچنین ارتباط سیاسی، فرهنگی و تأثیرات بین‌المللی می‌گردد. گردشگری در چند دهه اخیراً رشد قابل توجهی داشته است و با وجود انواع مختلف درگیرهای داخلی و بین‌المللی، آشفستگی اقتصادی در نقاط مختلف جهان، گردشگری به یکی از بزرگ‌ترین صنایع در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه تبدیل شده است (Paramati, al., 2017).

مزایای سفر و گردش غیرقابل انکار است و به میزان قابل توجهی به اقتصاد کمک می‌کند و بازار شغلی عظیمی ایجاد می‌کند (Pham, et al., 2019)، به دلیل وجود رودخانه‌های پرآب و مهم در خوزستان مانند کارون، دز، کرخه و همچنین سدهای متعدد و باتلاق‌ها و هورها و تالاب‌هایی همچون هورالعظیم، سازمان آب و برق خوزستان به عنوان متولی آب‌های سطحی و زیرزمینی در انجام مطالعات و برنامه‌ریزی منابع آبی، به قدر داشته‌های خود نسبت به توسعه گردشگری آبی، تلاش کرده و دلایل زیادی را در پیگیری این امر مهم در کنار مأموریت‌های اصلی خود ذکر نمود.

از جمله علل اصلی توجه به گردشگری آبی را می‌توان لزوم توجه به افزایش تولید ناخالص ملی و افزایش سهم درآمد استان جهت متنوع سازی اقتصاد و رهایی از اقتصاد تک‌محصولی مبتنی بر نفت، ایجاد اشتغال برای ساکنان محلی، سعی در اجرای سند راهبردی و یکپارچه‌سازی توسعه گردشگری آبی در قلمرو سدهای مخزنی و سازه‌های آبی قدیمی استان در جهت توسعه پایدار گردشگری در ابعاد مختلف، اشاره نمود. با توجه به وجود آثار باستانی فراوان در شهر شوشتر و نیز عبور رودخانه کارون از وسط این شهر، وجود آسیاب‌های شوشتر و تأسیسات و سازه‌های آبی که از شهرت جهانی برخوردار هستند، در مجموع باعث جذب سالانه تعداد زیادی از گردشگران از این شهر می‌شود. در شهر گتوند نیز، با وجود سد بزرگ خاکی گتوند و سد تنظیمی آن، طبیعت ایجاد شده در بالادست سد و اطراف دریاچه آن نیز یکی از مناطق بکر استان خوزستان محسوب می‌شود. با عنایت به اهمیت و ضرورت موضوع یکی از مهم‌ترین اهدافی که این پژوهش دنبال می‌کند، تدوین برنامه‌ریزی کلان و ارائه استراتژی‌های مناسب و کارآمد توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان با تأکید بر سازه‌های آبی مورد مطالعه است.

1-Water structures

2-Storage dam

3-Shushtar water mills

پیشینه‌ی تحقیق

ابیلی^۱ و ژائو^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی و مدیریت محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری بین هوان و چین» به این نتیجه رسیدند که گردشگری پیوسته با رشد اقتصادی و اجتماعی برای جوامع، پیوند مثبت دارد.

سامرز^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «توانمندی‌ها و موانع گردشگری به‌عنوان محرک رشد اقتصادی و اجتماعی فرهنگی در کوئینزلند» به این نتیجه رسیدند که کشورهای مختلف برای رسیدن به نرخ بیکاری کمتر، افزایش تولید ناخالص داخلی، درآمد سرانه بالاتر و افزایش صادرات و درآمد بیشتر تلاش می‌کنند تا صنعت گردشگری نقش مهمی در توسعه اقتصادی بسیاری از آن‌ها ایفا کند.

اسیک^۴ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «پیوندی از روابط خطی و غیرخطی بین تقاضای گردشگری، مصرف انرژی تجدید پذیر و رشد اقتصادی» به این نتیجه رسیدند که گردشگری باعث تحرک سرمایه‌های اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان از طریق تبادل فرهنگ، تجزیه و کاهش بیکاری می‌گردد.

آلوس^۵ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «مدیریت، تجزیه و تحلیل سودمندی اجتماعی در منطقه‌ی ساحلی در جنوب اسپانیا» به این نتیجه رسیدند که بیشتر مردم ترجیح می‌دهند به سواحلی که مجاورت یک شهر یا منطقه‌ی پرجمعیت و دارای مؤلفه‌های اجتماعی قوی هستند بروند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که هزینه‌های استراتژی مدیریت بسیار پایین‌تر از ارزش حاصل از گردشگران است؛ بنابراین، سرمایه‌گذاری انجام‌شده توسط مدیران ساحلی محلی، توجیه اقتصادی دارد و برای حفظ و یا افزایش درآمد منطقه باید از گردشگری ساحلی استفاده شود. به مدیران ساحلی نیز پیشنهاد می‌شود که به منابع طبیعی ساحل هنگام انتخاب ساحل توجه کنند و در بخش دارایی‌های طبیعی که بازده بالاتری نسبت به انواع دیگر دارد، سرمایه‌گذاری کنند.

هلماء^۶ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی برای منطقه کنار رودخانه باتوان سکامبینگ، جهت بهبود وضع زندگی ساکنان محلی» به این نتیجه رسیدند که حمایت مردم منطقه و حفاظت از تأسیسات آبی مانند پل‌ها و همچنین حفاظت از پارک‌ها و کافه‌ها جهت پیشرفت گردشگری آبی نقش فزاینده‌ای خواهد داشت.

لورد^۷ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «مدل‌سازی تقاضای گردشگری کرائیب» به این نتیجه رسیدند که متغیرهای گرانشی سنتی در توضیح تقاضا برای منطقه مهم هستند. پایداری عادات بیشترین تأثیر بر تقاضا دارد و این نتیجه‌ای است که وعده سیاستمداران منطقه‌ای را در بردارد.

ندهام^۸ و سزاستر^۹ (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «فرآیند مؤثر در ارزیابی اصول گردشگری ساحلی و تفریحی و استراتژی مدیریت در هاوایی» به این نتیجه رسیدند که پذیرش راهبردی مدیریت گردشگری و تفریح بستگی به عوامل موقعیتی از جمله عوامل اجتماعی، منابع، تجهیزات و امکانات دارد.

املونگو^{۱۰} و وینر^{۱۱} (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان «آینده گردشگری منطقه مدیترانه با استفاده از سناریوهای تغییر اقلیم» نشان دادند که در آینده با گرم‌تر شدن دریای مدیترانه این منطقه به یک قسمت لذت‌بخش‌تر در بهار و پائیز برای گردشگری تبدیل خواهد شد.

چن^{۱۲} (۲۰۰۳) در پژوهشی با عنوان «توسعه پایدار و رابطه آن با گردشگری دریایی چین» چند استراتژی برای توسعه گردشگری دریایی تدوین کرد که عموماً بر قابلیت دید و مدیریت و تدوین قوانین در حوزه گردشگری تأکید کرده است.

موسوی علیزاده و همکاران (۱۴۰۳) به امکان‌سنجی تحقق چشم‌انداز توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان (مورد مطالعه سازه‌های آبی شوشتر و گتوند) پرداختند نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد که در وضع موجود بیشترین امکان تحقق‌پذیری مربوط به شاخص‌های اقتصادی و مدیریتی - زیرساختی است؛ همچنین یافته‌های تحقیق بیانگر این است که میزان اثرگذاری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته تا سطح ۵۱ درصدی قابل پیش‌بینی می‌باشد و معنی‌داری بین متغیرهای مستقل و وابسته تا سطح ۹۵ درصدی معناداری را نشان داده و در بین مؤلفه‌های مربوط به توسعه گردشگری آبی، مؤلفه‌های اقتصادی با ضریب بتا ۳۶۳ درصدی و عوامل مدیریتی - زیرساختی با ضریب بتا ۲۰۶ درصدی دارای بیشترین تأثیرگذاری بر جذب گردشگر و توسعه گردشگری آبی در منطقه می‌باشد. همچنین خروجی SOAR بیانگر این است که مهم‌ترین راهبرد اجرایی از نظر ذینفعان و جامعه نخبگان به ترتیب آمادگی شهروندان جهت پذیرایی از گردشگران، وجود روحیه گردشگرپذیری، دارا بودن امکانات توریستی - تاریخی فراوان، تعهد و اهمیت مدیران مربوطه جهت توسعه گردشگری منطقه می‌باشند.

فرجی دارابخانی و مرادی (۱۴۰۰) در تحلیل نقش گردشگری مذهبی اربعین در توسعه‌ی پایدار شهرهای گذرگاهی - مرزی (مطالعه‌ی موردی: شهر مهران پرداختند یافته‌ها و نتایج پژوهش بیانگر رابطه‌ی مثبت و معنادار بین گردشگری مذهبی و توسعه‌ی پایدار شهری مهران است؛ چنان‌که با سطح معنا داری ۰/۰۰۰ و اطمینان ۹۹ درصد؛ به‌ترتیب و به‌طور میانگین در شاخص‌های کالبدی - فضایی (۳/۵۶)، اجتماعی - فرهنگی (۳/۲۷) و اقتصادی (۳/۲۵) بیش‌ترین تأثیر مثبت و مطلوب، اما در بُعد زیست - محیطی (۳/۳۰) با عنایت به این‌که گویه‌های مورد بررسی، توابع منفی از شاخص یاد شده‌اند، تأثیر منفی و نامطلوب داشته و شهر را با چالش ناپایداری زیست‌محیطی مواجه ساخته است.

سقائی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی توانمندی‌های گردشگری شهر ساحلی بوشهر بر اساس مدل سوات و تاپسیس» به این نتیجه رسیدند که برخورد مناسب مردم با ضریب نزدیکی ۰/۵۳۴۷ در اولویت اول، ساحل زیبا و شنی با ضریب نزدیکی ۰/۵۳۳۹ در اولویت دوم و مراسم مذهبی - سنتی با ضریب نزدیکی ۰/۳۴۳۶ در اولویت سوم قرار گرفته و در جذب گردشگر به این شهر تأثیرگذار هستند رسید.

امان پور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «سنجش میزان رضایتمندی گردشگران نوروزی از تسهیلات و خدمات رفاهی، تفریحی و توریستی شهرستان شوشتر» به این نتیجه رسیدن که لزوم توجه به مکان‌های مناسب و امن جهت اسکان گردشگران در شهر ضروری می‌باشد که این امر باعث مدت اقامت بیشتر گردشگران در شهر، رضایت بیشتر آنان و توسعه اقتصادی شهر نیز خواهد شد.

جهان تیغ و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «موانع و راهکارهای ایجاد دهکده ورزش‌های آبی و ساحلی در سواحل مکران (سواحل چابهار)» به این نتیجه رسیدند که ۹۸/۸ درصد از پاسخگویان، سواحل مکران را در محدوده شهر چابهار با امکانات طبیعی حاضر پتانسیل‌ها و محدودیت‌های موجود برای ایجاد دهکده ورزش‌های آبی و ساحلی متناسب می‌دانند. همچنین این تحقیق نشان داد معرفی و تبلیغات توانمندی‌های سواحل مکران با ۹۵/۰۳ درصد باعث تولد قطب جدیدی در حوزه گردشگری ورزشی (ورزش‌های آبی و ساحلی) در سواحل مکران خواهد شد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

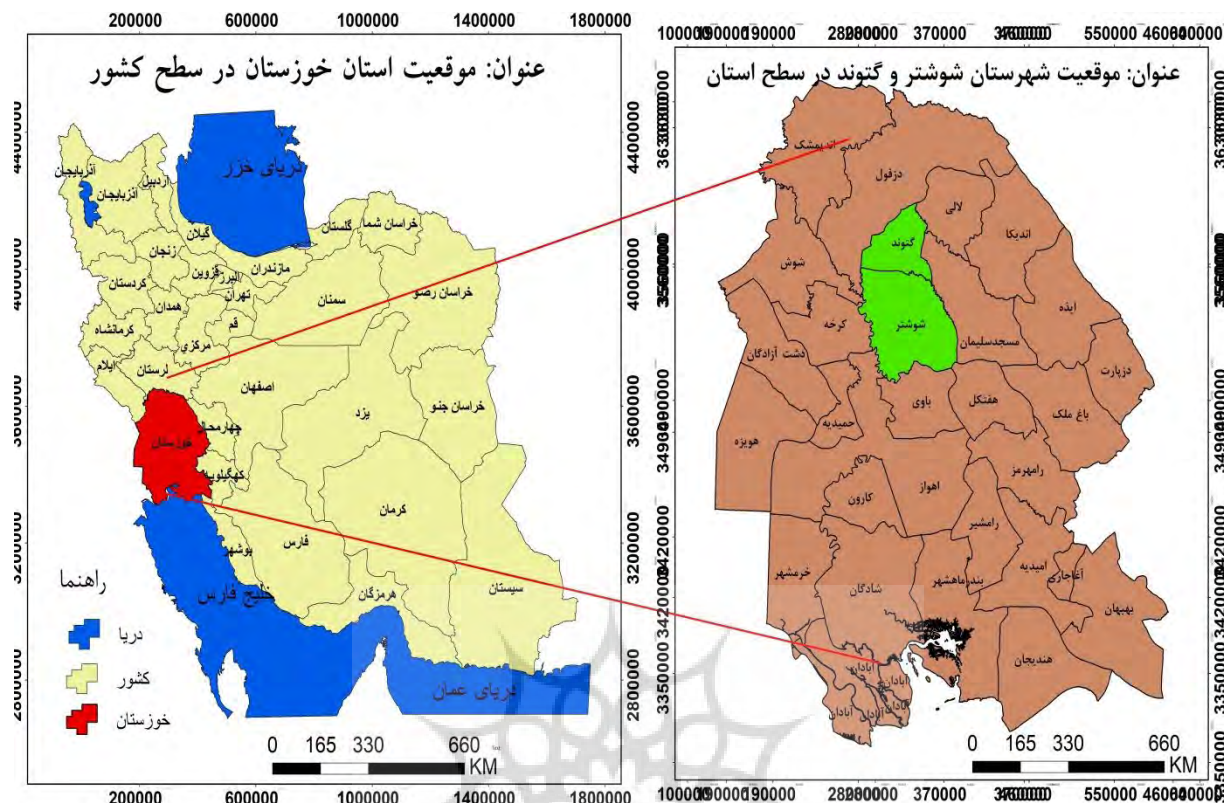
استان خوزستان با وسعت ۶۴۰۵۷ کیلومترمربع (۴ درصد از مساحت کل کشور) وسیع‌ترین استان در نیمه‌ی غربی کشور است. موقعیت ویژه‌ی آن در یکی از حساس‌ترین نقاط جنوب غرب کشور و مجاورت با کشورهای خلیج فارس، جایگاه منحصر به فردی به آن بخشیده است. این استان بین ۲۹ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۷ درجه و ۴۰ دقیقه تا گرینویچ در جنوب غربی ایران قرار دارد. استان خوزستان از غرب با کشور عراق هم‌مرز است. استان‌های بوشهر در جنوب شرق، کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری در شمال شرق و شرق، لرستان در شمال و ایلام در شمال غربی آن قرار دارند.

استان خوزستان به لحاظ دارا بودن حدود ۴۲۰ کیلومتر مرز خشکی با کشور عراق و ۳۱۱ کیلومتر مرز آبی یکی از استان‌های مرزی کشور محسوب می‌شود. همچنین این استان با داشتن ۲۱ درصد از طول سواحل دریایی کشور، از ظرفیت‌های عظیم توسعه در بخش توسعه تجارت و گردشگری ساحلی از طریق دریا و سازه‌های آبی نیز برخوردار است. شهرستان شوشتر با مساحتی بالغ بر ۲۴۳۶ کیلومترمربع در شمال استان خوزستان، قرار دارد.

جمعیت آن در سرشماری (۱۳۹۵)، ۱۰۱۸۷۸ نفر ثبت شد. میانگین ارتفاع شهرستان شوشتر از سطح دریا ۱۵۰ متر است و ارتفاع نقطه مرکزی شهر شوشتر از سطح دریا ۶۵ متر است. گذر دو رود مهم و پرآب ایران، یعنی کارون و دز، تأثیر زیادی در تاریخ و آثار باستانی شوشتر گذاشته است. رونق کشاورزی در تاریخ و پر آب بودن این شهر، باعث ایجاد سازه‌های آبی قابل توجهی شده‌اند که بسیاری از باستان شناسان دنیا از آن به‌عنوان شاهکار مهندسی باستانی جهان یاد می‌کنند. سازه‌های آبی مورد مطالعه در این شهرستان، آسیاب‌های آبی^۱ بند میزان^۲ و کانال داریون^۳ می‌باشند. سیستم آبی- تاریخی شوشتر که به نام سازه‌های آبی تاریخی شوشتر نیز نامیده می‌شود، مجموعه‌ای به هم پیوسته از ۱۳ اثر تاریخی شامل پل‌ها، بندها، آسیاب‌ها، آبشارها، کانال‌های دست و تونل‌های عظیم هدایت آب است. بند میزان یک اثر بسیار مهم در مجموعه بناهای آبی تاریخی شوشتر است که همان‌طور که گفته شده است، رودخانه کارون را به دوشاخه شطیط و گرگر با نسبت مشخص ۴ دانگه و ۲ دانگه تقسیم می‌کند. این بند و دیگر کانال‌های هدایت آب هم در فهرست آثار ملی و هم در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. شهر مورد مطالعه دوم گتوند می‌باشد. گتوند در شمال شهرستان شوشتر است. این شهرستان در آخرین سرشماری تعداد ۷۴۰۰۰ نفر جمعیت دارد. ارتفاع آن از سطح دریا ۶۵ متر می‌باشد و فاصله آن از مرکز استان ۱۲۶ کیلومتر و فاصله آن تا پایتخت ۷۲۷ کیلومتر می‌باشد. این شهر دارای سازه‌های آبی مهم شامل سد تنظیمی انحرافی^۴ و سد گتوند^۵ می‌باشد که این سد به نام سد گتوند علیا، از بزرگ‌ترین سدهای ایران بر روی رودخانه کارون در جنوب غربی کشور است. دریاچه این سد با گنجایش چهار میلیارد و پانصد میلیون مترمکعبی دومین دریاچه مصنوعی بزرگ کشور پس از کرخه می‌باشد. دریاچه این سد پس از آبگیری می‌تواند به‌عنوان یک جاذبه گردشگری آبی برای منطقه باشد. سازه‌های آبی مورد مطالعه در این شهرستان، سد گتوند علیا و سد انحرافی تنظیمی گتوند می‌باشد. شکل (۱) در زیر موقعیت جغرافیایی استان خوزستان را نشان می‌دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1- Water mills
2- Mizan Dam
3- Darioon creek
4- Gotvand Dam
5- Gotvand diverting regulatory dam

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی شهرستان شوشتر و گتوند در استان و کشور (مآخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی، از نظر هدف نیز بنیادی می‌باشد. با توجه به ماهیت موضوع و شاخص‌های موردبررسی، برای گردآوری اطلاعات از روش تحقیق اسنادی و مطالعات میدانی (پرسشنامه، مصاحبه) است. سوالات بر اساس متغیرهای تعیین‌شده با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق، کاملاً موافق) تدوین گردید. روایی پرسشنامه توسط کارشناسان مرتبط با تحقیق و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرون باخ تأیید شد.

نتایج آزمون که با ضریب $0/745$ به‌دست آمده است نشان‌دهنده قابلیت اعتماد و وجود پایایی پرسشنامه است. جامعه آماری در این پژوهش شامل نخبگان، گردشگران و شهروندان مناطق مورد مطالعه در تحقیق بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ۳۷۶ نفر انتخاب شده است. اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه گردآوری و سپس با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای و دیگر آزمون‌ها در نرم‌افزارهای Spss و Minitab و همچنین با استفاده مدل معادلات ساختاری در نرم‌افزار (EQS) داده‌های گردآوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و در نهایت با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادها لازم بیان و از تحقیق نتیجه‌گیری شد. در شکل شماره ۱ فرایند روش تحقیق اسنادی این پژوهش آورده شده است.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های پاسخگویان: یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش نشان داده است که ۶۴/۰۳ درصد پرسش‌شوندگان را مرد و ۳۵/۰۶ درصد آن‌ها را زنان تشکیل داده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش

متغیرهای توصیفی	نوع	تعداد	درصد
جنس	مرد	۲۴۷	۶۴/۰۳
	زن	۱۲۹	۳۵/۶
تحصیلات	دیپلم به بالا	۱۸۶	۴۹/۴
	لیسانس	۱۳۲	۳۵/۲
	فوق لیسانس	۳۶	۹/۵
	بالتر	۲۰	۵/۷
شغل	کارگر	۱۲۴	۳۳/۱
	کارمند	۵۷	۱۵/۱
	آزاد	۱۵۶	۴۱/۴
	سایر	۳۷	۱۰/۱۵

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳)

در میان گروه‌های سنی، بالای ۵۵ سال با ۷ درصد و بین ۲۱ تا ۴۰ سال ۵۶/۵ درصد به ترتیب کم‌ترین و بیش‌ترین حجم نمونه‌ی آماری را در برمی‌گیرند. در میان پاسخ‌دهندگان ۴۹/۴ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۳۵/۲ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۹/۵ درصد دارای مدارک کارشناسی ارشد و مابقی دارای تحصیلات بالاتری بوده‌اند که بیانگر اطمینان بسیار بالا از میزان درک پاسخگویان نسبت به موضوع پژوهش است. هم‌چنین ۳۵/۴ درصد پاسخگویان مجرد و ۶۴/۶ درصد آن‌ها متأهل بوده‌اند. شاخص‌ها و ابعاد موضوع مورد مطالعه در جدول زیر آورده شده است. جدول (۲) مؤلفه‌های مربوط به فقر شهری را نشان می‌دهد.

جدول (۲) شاخص‌ها و مؤلفه‌های مربوط به توسعه گردشگری آبی

شاخص	بُعد	مؤلفه‌ها	شاخص	بُعد	مؤلفه‌ها
اجتماعی - فرهنگی	سازماندهی و برنامه‌ریزی	S1 امنیت اجتماعی منطقه	زیست محیطی	بُعد	E1 تنوع محیط زیستی
		S2 برخورد اهالی محل			E2 آب و هوای مناسب
		S3 دسترسی آسان			E3 امکان استفاده از پسماندها
		S4 بهبود کیفیت خدمات			E4 جاذبه‌های طبیعی
		S5 زیرساخت‌ها و امکانات تفریحی			E5 پارکینگ عمومی
		S6 شبکه حملی و نقل مناسب			E6 توپوگرافی منطقه
اقتصادی	سازماندهی و برنامه‌ریزی	Ec1 ایجاد اشتغال پایدار	عوامل	بُعد	M1 موقعیت مکانی سازه
		Ec2 ایجاد درآمدزایی پایدار			M2 میزان آب عبوری
		Ec3 رفاه اقتصادی			M3 پر بودن مخزن
		Ec4 تبلیغات و بازاریابی			M4 نوع سازه آبی
		Ec5 افزایش سرمایه‌گذاری			M5 بهداشت رودخانه‌ها
		Ec6 فضاهای خدماتی- تجاری			M6 میزان شیب رودخانه

مأخذ: (گردآوری نگارندگان: ۱۴۰۳).

یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور سنجش میزان تحقق‌پذیری هر یک از شاخص‌های مورد مطالعه، از آزمون فریدمن و تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد که بیشترین تحقق‌پذیری به ترتیب در مورد شاخص‌های عوامل هیدرولیکی، عوامل اقتصادی و عوامل اجتماعی و در پایان عوامل زیست‌محیطی می‌باشد که در این شاخص‌ها، متغیرهای شرایط جاذبه‌های طبیعی با میانگین آماری (۳/۳)، میزان دسترسی با میانگین آماری (۳/۱)، اشتغال پایدار با میانگین آماری (۳/۱)، موقعیت مکانی سازه با میانگین آماری (۳/۱) دارای بیشترین تحقق‌پذیری می‌باشند، همچنین کمترین میزان تحقیق‌پذیری مربوط به متغیرهای نوع سازه‌های آبی، رفاه و زیرساخت‌های تفریحی می‌باشد که میانگین آماری آن‌ها ۲/۸ و میانگین رتبه‌ای فریدمن آن‌ها نیز ۲/۵ بوده است. ارزش آزمون خی دو (۵۷۰۰۰) نیز نشان می‌دهد که ارتباط متقابلی بین متغیرها وجود دارد و سطح معناداری برای متغیرهای تحقق ۰/۰۰۹ است که نشان می‌دهد ارتباط معناداری بین این متغیرها در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. میزان تحقق‌پذیری سایر متغیرها در جدول شماره (۳) در زیر قابل مشاهده است.

جدول (۳) شاخص‌های توسعه گردشگری آبی و میزان تحقق‌پذیری آن‌ها در منطقه مورد مطالعه

ابعاد	گروه‌ها	آمار توصیفی	ضریب	تفاوت	میانگین	میانگین ملاکی = ۴/۲ - ۱۶۹ df	مقادیر فاصله در سطح	آزمون فریدمن
		انحراف	تغییرات	میانگین	T	معناداری	۰/۹۵	
عوامل زیست‌محیطی	E1	۳/۰۹	۱/۱۲	۰/۳۶	۳/۰۸	۳۵/۶۱	۰/۱۵۴	۲/۹
	E2	۳/۰۸	۰/۹۲	۰/۲۹	۳/۰۹	۴۳/۴۶	۰/۱۲۲	۲/۹
	E3	۳/۰۳	۰/۹۸	۰/۳۲	۳/۰۴	۴۰/۲۱	۰/۳۱۹	۲/۸
	E4	۳/۳	۱/۰۴	۰/۳۱	۳	۴۱/۵۶	۰/۰۰۰	۳/۱
	E5	۲/۸	۰/۹۱	۰/۳۲	۲	۴۰/۲۵	۰/۹۸۵	۲/۷
	E6	۲/۸	۰/۸۵	۰/۲۸	۲	۴۰/۲۵	۰/۹۵۶	۲/۴
عوامل اجتماعی	S1	۳/۰۷	۱/۰۷	۰/۳۴	۳/۰۶	۳۷/۰۴	۰/۱۹۶	۲
	S2	۲/۷	۰/۹۵	۰/۳۵	۲	۳۷/۷۰	۰/۹۹۹	۲
	S3	۳/۱	۰/۹۷	۰/۳۱	۳	۴۱/۱۴	۰/۰۹۲	۲
	S4	۳/۰۵	۱/۰۳	۰/۳۳	۳/۰۴	۳۸/۲۹	۰/۲۵۳	۲
	S5	۲/۸	۰/۹۳	۰/۳۳	۲	۳۹/۷۷	۰/۹۷۵	۲
	S6	۳	۰/۹۲	۰/۳۰	۲	۴۲/۰۶	۰/۴۶۷	۲
عوامل اقتصادی	EC1	۳/۱	۰/۹۸	۰/۳۱	۳	۴۱/۲۸	۰/۰۲۸	۲
	EC2	۲/۸	۰/۹۲	۰/۳۲	۲	۴۰/۴۳	۰/۹۴۱	۲
	EC3	۲/۹	۰/۹۷	۰/۳۳	۲	۳۹/۴۴	۰/۷۶۱	۲
	EC4	۲/۹	۱/۰۲	۰/۳۵	۲	۳۷/۵۴	۰/۷۲۶	۲
	EC5	۲/۸	۰/۹۳	۰/۳۳	۲	۴۰/۳۴	۰/۹۳۰	۲
	EC6	۳	۰/۹۴	۰/۳۱	۳	۴۱/۲۲	۰/۴۶۸	۲
عوامل هیدرولیکی	M1	۳/۱	۰/۹۰	۰/۲۹	۳	۴۵/۷۴	۰/۰۰۳	۳
	M2	۲/۹	۰/۹۲	۰/۳۱	۲	۴۱/۹۶	۰/۵۶۶	۲
	M3	۲/۹	۰/۹۹	۰/۳۴	۲	۳۹/۰۴	۰/۵۳۱	۲
	M4	۲/۸	۰/۹۷	۰/۳۴	۲	۳/۱۷	۰/۹۶۵	۲
	M5	۳/۰۶	۰/۹۲	۰/۳۰	۳/۰۶	۴۳/۳۰	۰/۱۸۰	۲
	M6	۲/۶	۰/۹۰	۰/۲۹	۳/۰۷	۴۴/۱۹	۰/۱۵۴	۲
۲۰								درجه آزادی
۵۷۰۰۰								کای دو
۰/۰۰۹								سطح معناداری

مأخذ: یافته‌های تحقیق (۱۴۰۳)

برنامه‌ریزی استراتژیک سوات

در پژوهش حاضر از روش مدیریت استراتژیک S.W.O.T به منظور امکان‌سنجی و تحقق گردشگری آبی در شهرستان شوشتر و گتوند استفاده شده است. جهت دستیابی به مهم‌ترین راهبردهای بهره‌گیری از گردشگری آبی در منطقه مورد مطالعه پس از بررسی ادبیات موضوع و استخراج مهم‌ترین مؤلفه‌ها و دستیابی به یک مدل مفهومی در این راستا به تنظیم پرسشنامه‌هایی بر اساس مؤلفه‌های استخراجی پرداخته و نتایج حاصل از جامعه نمونه جهت شناسایی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و همچنین عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) در جدول شماره (۲) در زیر آمده است.

جدول (۲) امکان‌سنجی تحقق گردشگری کشاورزی با استفاده از SWOT

STRATEGIC INQUIRY	Weakens ضعف		Strengths قوت	
	تهدید Threat		فرصت Opportunity	
APPRECIATIVE INTENT	آگاهی و آموزش ضعیف		نگرش مثبت مسئولین منطقه به مزیت‌های اقتصادی گردشگری آبی	
	قوانین دست و پاگیر		وجود نیروی انسانی بومی در راستای توسعه خدمات	
	تغییر شیوه و سبک زندگی		میزان توجه دولت (محلی) به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	
	اقامتگاه‌های مناسب جهت اسکان و استراحت گردشگران		توسعه گردشگری و رونق اشتغال و درآمد	
	کمبود نیروی کار		شبکه حمل‌ونقل مناسب	
	دسترسی محدود به اطلاعات		بسترسازی مناسب به منظور مشارکت و سرمایه‌گذاری‌های دولتی در	
	مشکلات و روابط اجتماعی ضعیف		فعالیت‌های گردشگری آبی	
	چالش‌های تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی		افزایش درآمد و کاهش فقر سکونتگاه‌ها و ارتقاء کیفیت زندگی	
	نبود جایگاه و مکان مناسب جهت استقرار خودروها		توسعه و تجهیز امکانات رفاهی، کیفیت خدمات و زیرساخت‌ها	
	همکاری ضعیف نهادهای و متولیان سدها		برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی	
	برخورد اهالی محل با گردشگران		کیفیت مناسب آب (سرد و شفاف بودن آن)	
			تنوع سازه‌های آبی	
	نبود مشارکت محلی		مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری آبی	
	عدم همکاری و تعاملات بین بخشی		موقعیت منطقه از نظر نزدیکی و دسترسی به مراکز جمعیتی و ویژگی‌های	
	کمبود منابع آبی		زمین‌شناختی منطقه	
	عدم تأمین امنیت گردشگران		سیستم اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های تبلیغاتی گردشگری	
	عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زیرساخت‌های گردشگری		ارتقاء و بهره‌گیری و تقویت خرده‌فرهنگ‌ها	
	روند افزایشی جمعیت و میزان مهاجرت‌پذیری در جوار سازه‌های آبی		بهبود زیرساخت‌های توسعه گردشگری آبی	
	فقدان استراتژی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت		فعالیت‌های جذاب و متنوع	
	عدم سرمایه‌انسانی متخصص و حرفه‌ای در بخش گردشگری		رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	
	عدم وجود فناوری پیشرفته در بخش فعالیت‌های گردشگری آبی		حمایت‌ها و سیاست‌گذاری دولتی	
	بهداشت رودخانه‌ها ناشی از توسعه شهری		شرایط توریستی- تفریحی منطقه	
	عدم توجه به بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری گردشگری آبی		خروشان بودن آب رودخانه‌ها	
			پر بودن مخزن سدها	

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته تعداد ۱۱ نقطه قوت داخلی در برابر ۱۱ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۱۱ نقطه فرصت خارجی در برابر ۱۱ نقطه تهدید خارجی تعیین شد. در مجموع نیز تعداد ۲۲ نقطه قوت و فرصت به‌عنوان مزیت‌ها و تعداد ۲۲ نقطه ضعف و تهدید به‌عنوان محدودیت‌های پیش و روی توسعه گردشگری آبی در شهرستان‌های گتوند و شوشتر شناسایی شده است.

جدول شماره (۳) ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی SWOT

عوامل تعیین‌کننده	ضریب	نمره	عوامل تعیین‌کننده	ضریب	نمره	نقاط قوت
نگرش مثبت مسئولین منطقه به مزیت‌های اقتصادی گردشگری آبی	۰/۰۳۰	۲	۰/۰۹	آگاهی و آموزش ضعیف	۰/۰۵۵	۳
وجود نیروی انسانی بومی در راستای توسعه خدمات	۰/۰۳۶	۲	۰/۰۷۲	قوانین دست و پاگیر	۰/۰۶۵	۳
میزان توجه دولت (محلی) به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۰۲۸	۳	۰/۰۸۴	تغییر شیوه و سبک زندگی	۰/۰۴۲	۲
توسعه گردشگری و رونق اشتغال و درآمد	۰/۰۴۱	۳	۰/۱۲۳	اقامتگاه‌های مناسب جهت اسکان و استراحت گردشگران	۰/۰۶۲	۳
شبکه حمل‌ونقل مناسب	۰/۰۲۵	۲	۰/۰۵	کمبود نیروی کار	۰/۰۲۹	۲
بستر سازی مناسب به‌منظور مشارکت و سرمایه‌گذاری‌های دولتی در فعالیت‌های گردشگری آبی	۰/۰۲۹	۳	۰/۰۸۷	دسترسی محدود به اطلاعات	۰/۰۴۸	۳
افزایش درآمد و کاهش فقر سکونتگاه‌ها و ارتقاء کیفیت زندگی	۰/۰۴۲	۲	۰/۰۸۴	مشکلات و روابط اجتماعی ضعیف	۰/۰۵۵	۴
توسعه و تجهیز امکانات رفاهی، کیفیت خدمات و زیرساخت‌ها	۰/۰۴۴	۲	۰/۰۸۸	چالش‌های تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی	۰/۰۶۵	۴
برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی	۰/۰۲۲	۱	۰/۰۲۲	نبود جایگاه و مکان مناسب جهت استقرار خودروها	۰/۰۵۲	۳
کیفیت مناسب آب (سرد و شفاف بودن آن)	۰/۰۴۵	۳	۰/۱۳۵	همکاری ضعیف نهادها و متولیان سدها	۰/۰۶۰	۳
تنوع سازه‌های آبی	۰/۰۴۸	۳	۰/۱۴۴	برخورد اهالی محل با گردشگران	۰/۰۵۹	۳
ضریب	۱	۱	۱	تهدید	۰/۱۶۵	۳
نمره	۲/۳	۳	۳	تهدید	۰/۱۶۵	۳
نمره نهایی	۰/۰۹۳	۳	۰/۱۹۵	تهدید	۰/۱۶۵	۳
مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری آبی	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۵	نبود مشارکت محلی	۰/۰۶۷	۳
موقعیت منطقه از نظر نزدیکی و دسترسی به مراکز جمعیتی و ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	عدم همکاری و تعاملات بین بخشی	۰/۰۶۸	۳
سیستم اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های تبلیغاتی گردشگری	۰/۰۳۸	۲	۰/۰۷۶	کمبود منابع آبی	۰/۰۵۶	۲
ارتقاء و بهره‌گیری و تقویت خرده‌فرهنگ‌ها	۰/۰۴۴	۲	۰/۰۸۸	عدم تأمین امنیت گردشگران	۰/۰۶۰	۳
بهبود زیرساخت‌های توسعه گردشگری آبی	۰/۰۳۳	۲	۰/۰۶۶	عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زیرساخت‌های گردشگری	۰/۰۷۰	۳
فعالیت‌های جذاب و متنوع	۰/۰۲۲	۱	۰/۰۲۲	روند افزایشی جمعیت و میزان مهاجرپذیری در جوار سازه‌های آبی	۰/۰۵۴	۲
رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	۰/۰۲۷	۲	۰/۰۵۴	فقدان استراتژی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت	۰/۰۶۳	۱

حمایت‌ها و سیاست‌گذاری دولتی	۰/۰۲۶	۲	۰/۰۵۲	عدم سرمایه انسانی متخصص و حرفه‌ای در بخش گردشگری	۰/۰۴۲	۲	۰/۰۸۸
شرایط توریستی- تفریحی منطقه	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	عدم وجود فناوری پیشرفته در بخش فعالیت‌های گردشگری آبی	۰/۰۴۴	۱	۰/۰۴۴
خروشان بودن آب رودخانه‌ها	۰/۰۵۸	۳	۰/۱۷۴	بهداشت رودخانه‌ها ناشی از توسعه شهری	۰/۰۶۶	۳	۰/۱۹۸
پر بودن مخزن سدها	۰/۰۵۱	۳	۰/۱۵۳	عدم توجه به بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری گردشگری آبی	۰/۰۷۰	۴	۰/۲۸
ضریب	۱	۱				۱	
نمره	۲/۶	۲/۶				۲/۴	
نمره نهایی	۰/۱۲۳	۰/۱۲۳				۰/۱۵۳	

طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره (۳)، مهم‌ترین نقاط قوت (S) در سطح منطقه مورد مطالعه از نظر گردشگری آبی شهری، عواملی توسعه گردشگری و رونق اشتغال و درآمد، کیفیت مناسب آب و تنوع سازه‌های آبی می‌باشد که مهم‌ترین زمینه‌های توسعه الگوی مورد نظر در شهرستان می‌باشند. از سوی دیگر مهم‌ترین نقاط ضعف (W) در راه توسعه گردشگری آبی شهری در منطقه مورد مطالعه عبارت‌اند از: قوانین دست و پاگیر، فقدان اقامتگاه‌های مناسب جهت اسکان، آگاهی و آموزش ضعیف و برخورد اهالی محل. همچنین مهم‌ترین فرصت‌ها (O) جهت ارتقاء و تبدیل آن‌ها به نقاط قوت در زمینه توسعه رویکرد مطرح‌شده در شهرستان‌های مورد مطالعه عبارت‌اند از: مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری آبی، خروشان بودن رودخانه و پر بودن مخزن سدها. در نهایت مهم‌ترین نقاط تهدید (T) در زمینه گردشگری آبی در منطقه مورد مطالعه عبارت‌اند از: نبود مشارکت محلی، عدم همکاری و تعاملات بین بخشی و همچنین بهداشت رودخانه‌ها یا سازه‌های آبی به دلیل توسعه شهری. بر طبق یافته‌های حاصل از مدل SWOT، عوامل داخلی نقاط قوت و ضعف می‌باشد و عوامل خارجی فرصت‌ها و تهدیدها می‌باشد. با توجه به امتیازبندی گویه‌های موجود در جدول شماره ۳ مجموع امتیاز عوامل داخلی ۲/۸۳ (قوت‌ها ۱/۰۲۳ و ضعف‌ها ۱/۸۱) و عوامل خارجی ۳/۰۳ (فرصت‌ها ۱/۳۵ و تهدیدها ۱/۶۸) به دست آمده است؛ بنابراین بهترین استراتژی و راهبرد تحقق الگوی گردشگری آبی در منطقه مورد مطالعه راهبرد تهاجمی SO است.

جدول (۴) راهبردهای کلان گردشگری آبی در پایداری منطقه‌ای خوزستان.

افزایش توجه به بهداشت محیط‌های مناطق گردشگری در راستای حفظ سلامت گردشگران و جمعیت بومیان منطقه
اتخاذ سیاست‌های اصولی از طریق آموزش، برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه و ایجاد سازگاری و هماهنگ کردن سودمندی گروه‌های مختلف از جمله جامعه‌های محلی و کشاورزان، فعالان صنعت گردشگری و گردشگران
افزایش جشنواره‌های فرهنگی و آبی در مناطق دارای توان بالقوه گردشگر پذیر به منظور شناساندن قابلیت‌های گردشگری آن‌ها
تلاش برای حفظ و افزایش نشاط بوم نظام‌های آبی- کشاورزی منطقه به علت داشتن تأثیر مثبت در جذب گردشگران
فراهم کردن خدمات رفاهی مناسب در مناطق گردشگر پذیر برای افزایش رضایت گردشگران البته با رعایت اصول توسعه پایدار
همکاری و هماهنگی میان نهادها و سازمان‌های درگیر در گردشگری و توسعه منطقه ای
اطلاع‌رسانی و تبلیغات در مورد بسیاری از توانایی‌ها و جاذبه‌های گردشگری منطقه
دسترسی‌پذیری و فراهم نمودن زیرساخت‌ها جهت استفاده گردشگران (افزایش ظرفیت پارکینگ‌ها و حمل و نقل)
توجه جامعه محلی به توسعه پایدار و حفظ محیط‌زیست و منابع طبیعی منطقه
تقویت سیستم اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های تبلیغاتی گردشگری در منطقه
تدوین سازوکار مدیریت یکپارچه و هماهنگ شدن (مدیریت هماهنگ و یکپارچه)
بهبود اشتغال و تثبیت درآمد پایدار
ایجاد و فراهم نمودن امنیت اجتماعی پایدار

بهبود کیفیت زندگی شهروندان
 مشارکت دادن جامعه محلی در برنامه‌ریزی‌ها
 تقویت شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های بومی و محلی در جهت تبلیغات و بازاریابی محصولات
 تقویت فرهنگ گردشگری و گردشگر پذیری
 توسعه ارتباطات و فناوری‌های زیرساختی
 آگاهی و آموزش و مهارت در (نحوه پذیرایی و استقبال از گردشگران)
 حمایت از بخش خصوصی (میدان دادن به سرمایه‌گذاران در این بخش)
 بهبود و حمایت از فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد (حوزه گردشگری و سازه‌های آبی)

نتیجه‌گیری

امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و جذاب‌ترین منابع اقتصادی جهان به شمار می‌رود، سازمان ملل متحد این صنعت را به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی توسعه اقتصادی، اشتغال و منبعی برای کسب درآمد بالاتر به رسمیت شناخته است. از این رو بسیاری از کشورها در رقابتی نزدیک و فشرده، در پی افزایش بیش‌ازپیش منافع و عواید خود از این فعالیت بین‌المللی‌اند؛ و همچنین با ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد، به یکی از بزرگ‌ترین و پرمنفعت‌ترین صنایع در اقتصاد جهان تبدیل شده و بستری جهت ایجاد تغییرات در فضاهای جغرافیایی فراهم آورده است؛ یکی از صنایع در حال رشد است و با توجه به ماهیت گردشگری دارای انواع مختلفی از جمله گردشگری آبی می‌باشد، در این نوع گردشگری هدف توسعه پایدار مناطق و همچنین استفاده از سازه‌های آبی بر اساس تحقق گردشگری پایدار است، ترکیب گردشگری و سازه‌های آبی (گردشگری آبی) درواقع منجر به افزایش درآمد مناطق، مشارکت همگانی در فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی، رونق درآمد، ایجاد فرصت‌های جدید درآمدزایی، ترویج و حفظ فرهنگ سنتی، حفظ محیط طبیعی و... می‌شود که این عوامل در چارچوب رویکرد توسعه پایدار قرار دارند.

پژوهش حاضر به‌منظور امکان‌سنجی و تحقق بخشی گردشگری آبی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های ناحیه‌ای شهرستان‌های دزفول و شوشتر با استفاده از راهبرد استراتژیک سوات (SWOT) انجام گرفت. حجم نمونه تحقیق حاضر ۳۷۶ نفر از متخصصان و مدیران مرتبط با حوزه گردشگری، علوم آب و برنامه‌ریزی شهری می‌باشد که با استفاده روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. با توجه به تحلیل‌ها و بررسی‌های صورت گرفته در مورد امکان‌سنجی و تحقق چشم‌انداز گردشگری آبی و اثرات آن بر پایداری ناحیه‌ای و بر اساس نظرات نخبگان چنین استنباط می‌شود که شهرستان‌های مورد مطالعه به‌طور عام و شهر دزفول و شوشتر به‌طور خاص دارای نقاط قوت و فرصتی می‌باشد؛ ولی به‌منظور رسیدن به الگوی سیستم مدیریتی-یکپارچه بر پایه توسعه پایدار شهری؛ در سطح ناحیه‌ای و استانی نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی ساختاری و عملکردی در زیرساخت‌ها و سایر بخش‌های روستا و خدماتی می‌باشد؛ و در این راستا استفاده از نقطه نظرات نخبگان و همچنین مشارکت تمامی مسئولان مربوطه و ذینفعان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌گردد.

بر اساس نظر ذینفعان و جدول نهایی مدل سوات SWOT نتایج حاکی از آن است که مهم‌ترین نقاط قوت (S)، ضعف (W)، فرصت‌ها (O) و تهدیدهای (T) موجود در راستای تحقق بخشی این الگوواره و ارائه راهبرد کلان در منطقه مورد مطالعه و با توجه به نتایج این مدل راهبردی می‌توان استراتژی‌های ذیل را به‌منظور مدیریت هر چه مؤثرتر گردشگری آبی در نظر گرفت به ترتیب عبارت‌اند از: عواملی نظیر توسعه گردشگری، برگزاری جشنواره‌ها و رویدادهای آبی، توسعه و تجهیز امکانات رفاهی، کیفیت خدمات و زیرساخت‌ها؛ همکاری ضعیف متولیان امر، چالش‌های تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی، نبود جایگاه و مکان مناسب جهت استقرار خودروها؛ مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری آبی، موقعیت منطقه از نظر نزدیکی و دسترسی به مراکز جمعیتی و ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه، ارتقاء و بهره‌گیری و تقویت خرده‌فرهنگ‌ها؛ و در نهایت عدم همکاری و تعاملات بین بخشی، عدم تمایل سازمان‌ها به ورود بخش خصوصی، فقدان استراتژی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت، کمبود منابع آبی می‌باشند؛ بنابراین بهترین استراتژی

و راهبرد تحقق الگوی گردشگری آبی در منطقه مورد مطالعه، راهبرد تهاجمی SO یا تقویت و استفاده از فرصت‌های بیرونی با تمرکز بر نقاط قوت می‌باشد.

به‌طور کلی توسعه پایدار در صنعت گردشگری اثراتش را در تمام بخش‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به‌سرعت نشان خواهد داد که موجب شکوفایی اقتصادی خواهد شد و در نهایت منجر به اشتغال‌زایی، بهره‌وری صنایع محلی، افزایش توان اقتصادی شهر و به‌تبع آن افزایش درآمد سازمان‌های اداره‌کننده شهر (آب منطقه‌ای، میراث فرهنگی، شهرداری‌ها و شوراهای شهر و روستا) برای اداره هر چه بهتر منطقه گردد؛ بنابراین گردشگری آبی در کشور ایران یکی از طرح‌هایی است که باید در اولویت طرح جامع گردشگری استان‌ها با توجه به موقعیت و نوع سازه‌های آبی آن‌ها قرار گرفته و حتی به لحاظ اهمیتی که نقش انگیزه گردشگران در انتخاب مقصد دارد باید به‌صورت طرح جامع گردشگری ارائه شود و برای هر یک از این نوع سازه‌های آبی منطقه یک شناسنامه و کُد در نظر گرفته شود تا بتوان آن صنعت را از لحاظ موقعیت جغرافیایی و خصوصیات مهندسی به‌طور دقیق شناسایی کرد و برای این نوع صنعت فعالیت‌های تبلیغاتی، بازاریابی و فعالیت‌های علمی تحقیقاتی مناسبی صورت گیرد. به نظر می‌رسد توجه به اهداف و اصول توسعه پایدار گردشگری نیازمند همکاری بخش‌ها و نهادهای گوناگون مسئول در تحقق بخشیدن به الگوواره مورد مطالعه است، شناسایی منابع و عوامل مؤثر در توسعه گردشگری و استفاده بهینه از آن‌هاست که در راستای تأمین نیازهای فراغت‌ی جامع محلی و گردشگران، در مقیاس محلی، ملی و فراملی به کار می‌رود. عوامل کلیدی استراتژیک حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند در کانون توجه مدیران و برنامه‌ریزان محلی و منطقه‌ای قرار گرفته، امکانی مناسب برای توسعه پایدار منطقه‌ای بر پایه گردشگری آبی پدید آورده، موجب دستیابی منطقه به موقعیت مطلوب در زمینه گردشگری پایدار و رقابتی در عرصه داخلی و بین‌المللی شوند.

منابع و مأخذ

- امان پور، سعید، عبدالرحمان نوذری، رضا بدری سنجش میزان رضایتمندی گردشگران نوری از تسهیلات و خدمات رفاهی تفریحی و توریستی شهرستان شوشتر، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری سال ششم شماره نوزدهم، پاییز ۱۳۹۳.
- جهان تیغ، سعید؛ شیبانی امین، عیسی، گلستانه، فرشته (۱۳۹۱). موانع و راهکارهای ایجاد دهکده ورزش‌های آبی و ساحلی در سواحل مکران (مطالعه موردی: سواحل چابهار)، همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریای جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار، منطقه سوم نیروی دریای راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- داروجی، حسن، زبیری، کرامت الله، طوافی، فهیمه، شکوری، نگین علیزاده، محمد، بدیعی، شبنم (۱۳۹۵) بررسی و تعیین توره‌های گردشگری دریایی در جزایر خلیج فارس، فصلنامه مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس دانشگاه تهران.
- دهقان فر، سکینه؛ قاسمی زاد، علیرضا (۱۳۹۶). شناسایی مشکلات گردشگری استان ساحلی بوشهر و ارائه راهکارهای مناسب، فصلنامه گردشگری و توسعه.
- سعیدی، علی‌اصغر؛ بهشتی، محمد، رضوانی، رضا، (۱۳۹۱). موانع اساسی سیاست‌گذاری گردشگری از نظر نخبگان، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری.
- سقائی، محسن؛ امینی نژاد، غلامرضا، صبوحی، غلامرضا. (۱۳۹۵). بررسی توانمندی‌های گردشگری شهر ساحلی بوشهر بر اساس مدل سوات و تاپسیس. *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*.
- سنگدل، مهدی؛ شریفی‌نیا، زهرا (۱۳۹۵). بررسی موانع و مشکلات توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان قائم‌شهر)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)
- فرجی دارابخانی، محمد؛ مرادی، هوشنگ (۱۴۰۰). تحلیل نقش گردشگری مذهبی اربعین در توسعه‌ی پایدار شهرهای گذرگاهی - مرزی (مطالعه‌ی موردی: شهر مهران). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۲(۲)، ۱-۲۴.
- فرزین، محمدرضا؛ افسر، امیر، اکبرپور، علی (۱۳۹۲). مدل‌سازی پیش‌بینی گردشگری ورودی به ایران با استفاده از روش‌های ARIMA و شبکه‌های عصبی فازی، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هشت.

قربانی، طاهره؛ بابایی، روشنک، کیاکجوری، داود (۱۳۹۳). نقش ظرفیت‌های اکو توریسم آبی در توسعه گردشگری (مطالعه موردی: جاذبه‌های آبی شهرستان رامسر)، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری منابع طبیعی و توسعه پایدار، تهران، مؤسسه ایرانیان، قطب علمی برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری دانشگاه تهران.

محسنی، رضا علی (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، مجله فضای جغرافیایی.

مدهوشی، مهرداد و ناصر پور، ناصر (۱۳۸۲) ارزیابی موانع توسعه گردشگری در استان لرستان، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی.

موسایی، میثم؛ هاشمی، سمیه، ابراهیمی، میترا (۱۳۹۱). بررسی جامعه‌شناختی توسعه پایدار گردشگری در ایران؛ موانع و چالش‌ها، راهکارها، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر.

موسوی علی زاده، سید محمدعلی، زینی وند، مهدی، احدیان، جواد، امان پور، سعید و مرادی، هوشنگ. (۱۴۰۳). امکان‌سنجی تحقق چشم‌انداز توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان (مورد مطالعه سازه‌های آبی شوشتر و گتوند). *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۵(۱)، ۷۷.

Pham, K., Andereck, K., & Vogt, C. 9291999 Local re'ident'' e'ceptions about touriss development.

Paramati, S. R., Alam, M. S., & Chen, C. F. (2017). The effects of tourism on economic growth and CO2 emissions: a comparison between developed and developing economies. *Journal of Travel Research*, 56(6), 712-724.

Summers, J., Cavaye, J., & Woolcock, G. (2019). Enablers and barriers of tourism as a driver of economimand social cultural growth in remote Queensland. *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 38(2), 77-94.

Abili, M., & Zhao, Y. (2019). Planning and managing restrictions and barriers to tourism development between Iran and China. *Int. Trans. J. Eng. Manag. Appl. Sci. Technol*, 10, 695-707.

Alves, B., Ballester, R., Rigall-I-Torrent, R., Ferreira, Ó., & Benavente, J. (2017). How feasible is coastal management? A social benefit analysis of a coastal destination in SW Spain. *Tourism Management*, 60, 188200.

Amelung ,B(2006). Mediterranean Tourism: Exploring the Future with the Tourism Climatic Index. *Journal of Sustainable Tourism* 14(4):349-366

Needham, M. D., & Szuster, B. W. (2011). Situational influences on normative evaluations of coastal tourism and recreation management mtategies in Hawai.i. *Tourism Management*, 32(4), 732-740.

Lorde, T., Li, G., & Airey, D. (2016). Modeling Caribbean tourism demand: an augmented gravity approach. *Journal of Travel Research*, 55(7), 946-956.

Chen, S., & Uitto, J. I. (2003). Governing marine and coastal environment in China: building local government capacity through international cooperation. *China environment series*, 6, 67-80.

Hilma, T. F., Mohammad, D. L. (2016). Planning for Riverside Area as Water Tourism Destination to Improve Quality of Life Local Residents, Case Study: Batuan – Sikambing River, Medan, Indonesia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 234:434-441

Isik and et als 2s1ss s ne sus of linear and non linear relationshiss between tourimmdemand, renewable energy consumption, and economic growth: Theory and evidence. *International Journal of Tourism Research* 20(2).